A globális zivatartevékenység vizsgálata Schumann-rezonancia mérések segítségével

Bozóki Tamás[1,2]

[1]Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet

[2]Szegedi Tudományegyetem

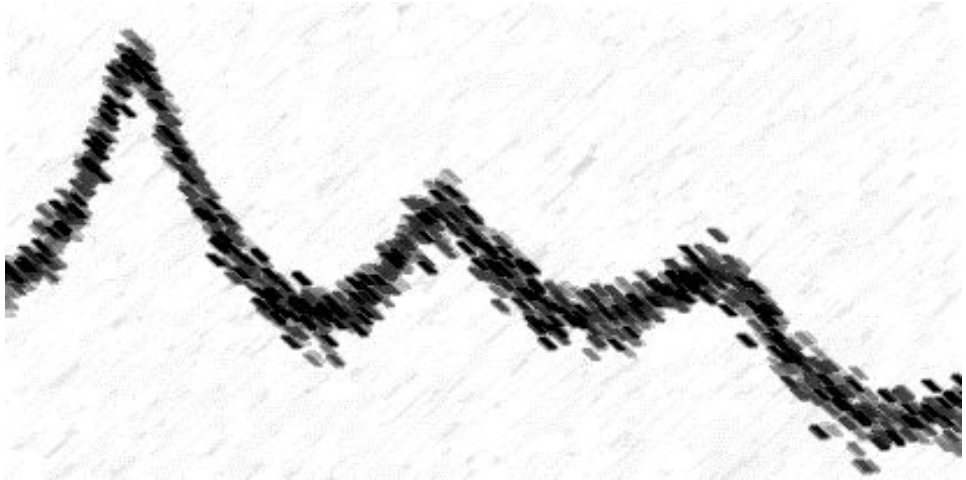

A Magyar Meteorológiai Társaság előadóülése
2021. november 2.

Ionoszféra

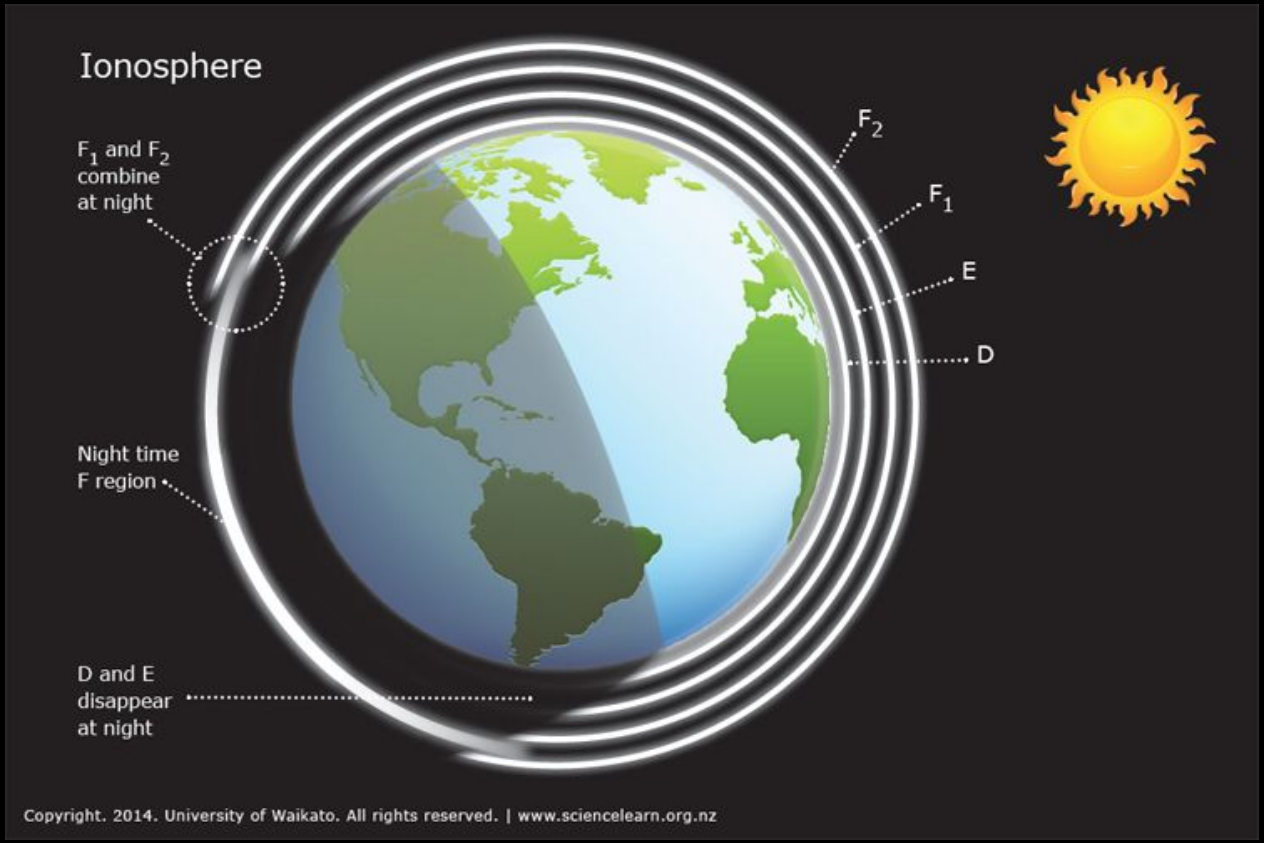
Ionosphere
F_1 and F_2 combine at night
Night time F region
D and E disappear at night
F_2
F_1
E
D
Copyright. 2014. University of Waikato. All rights reserved. | www.sciencelearn.org.nz

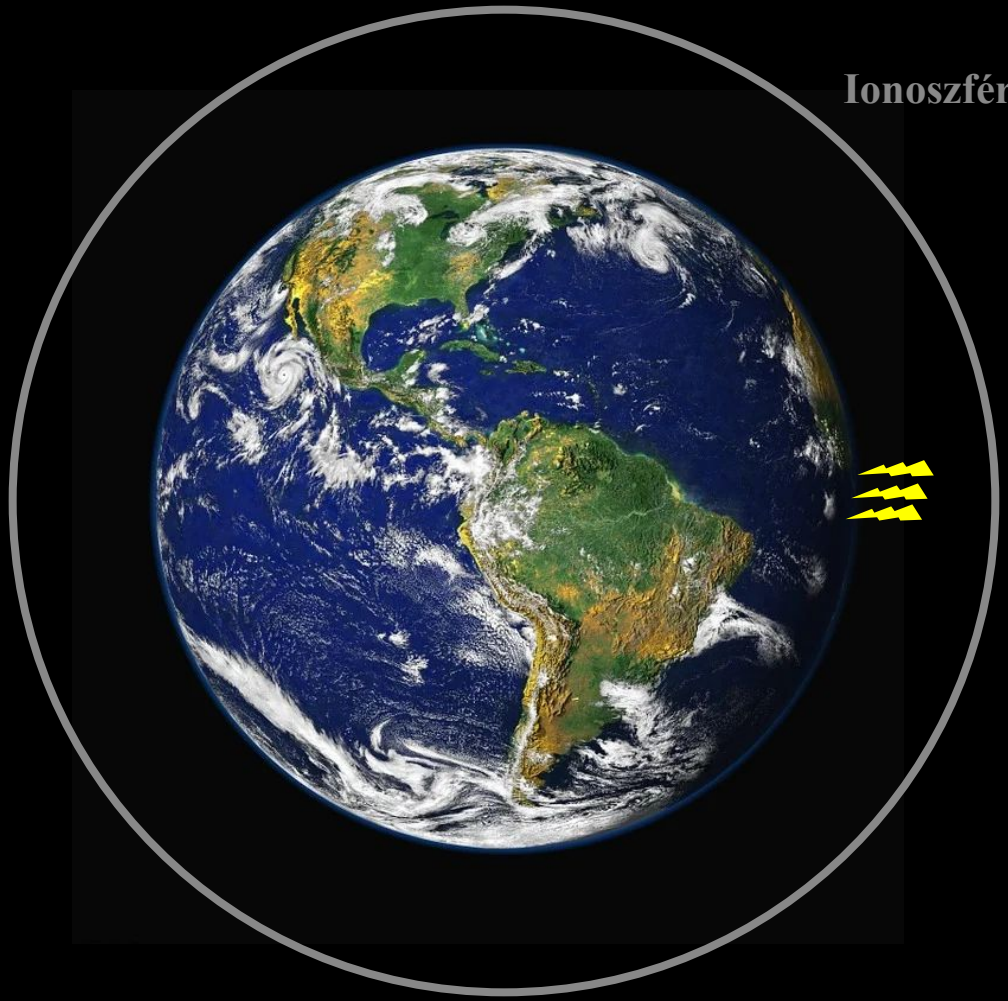
Ionoszféra
Villámtevékenység

Villámlás Budapest felett (Tímár Gábor fényképe).

(Wikipedia)

- 30.000 K
- 180 km/s
- 30-40.000 A
- 50-100 db/s

Föld–ionoszféra hullámvezető

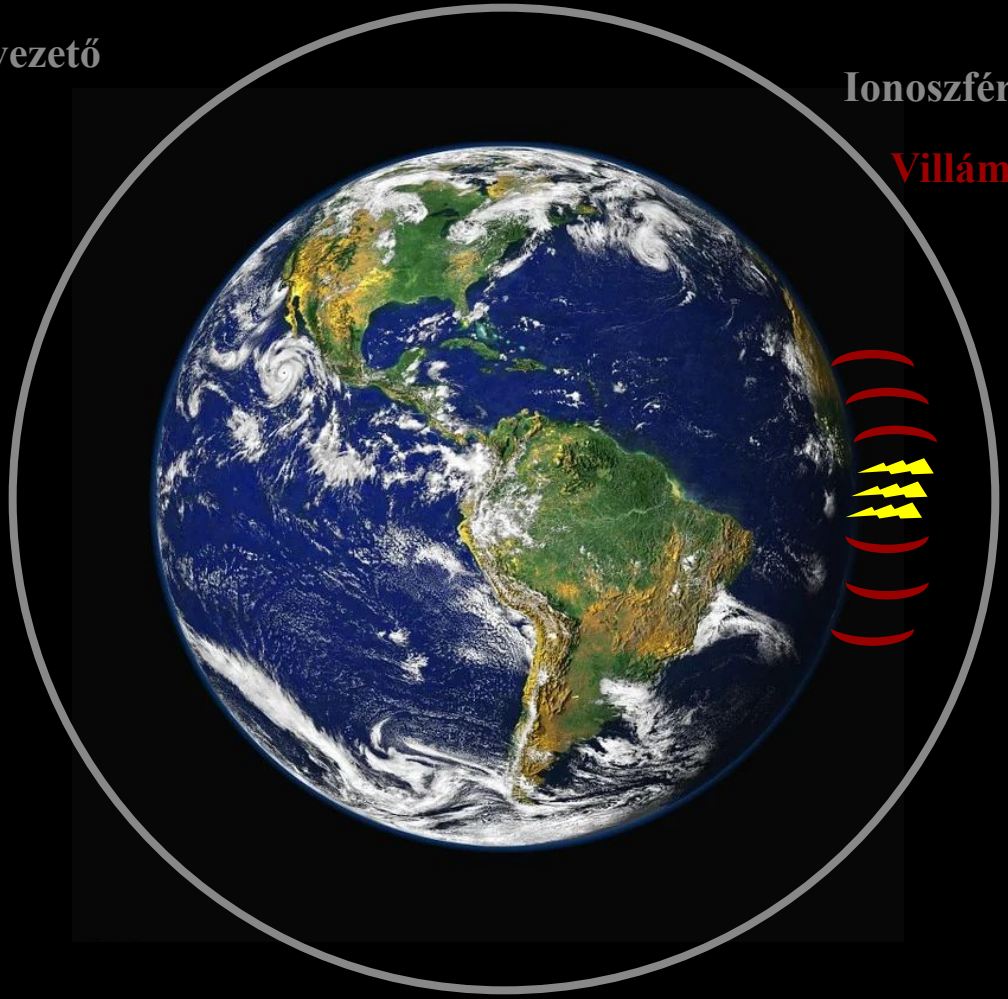

Extrém alacsony frekvenciák (ELF)

A rádióspektrum

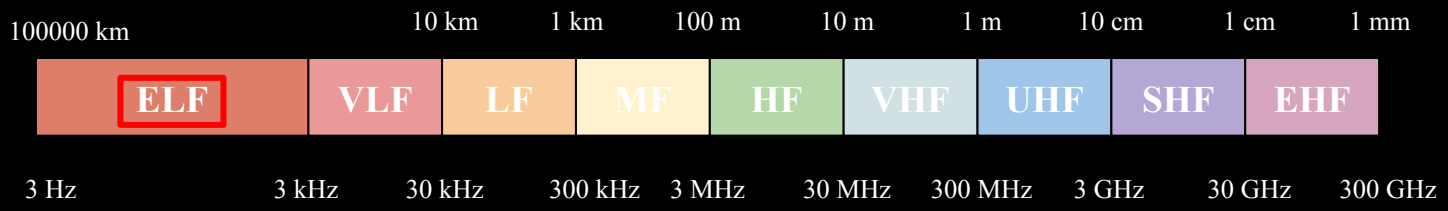

Villámok által kisugárzott teljesítmény

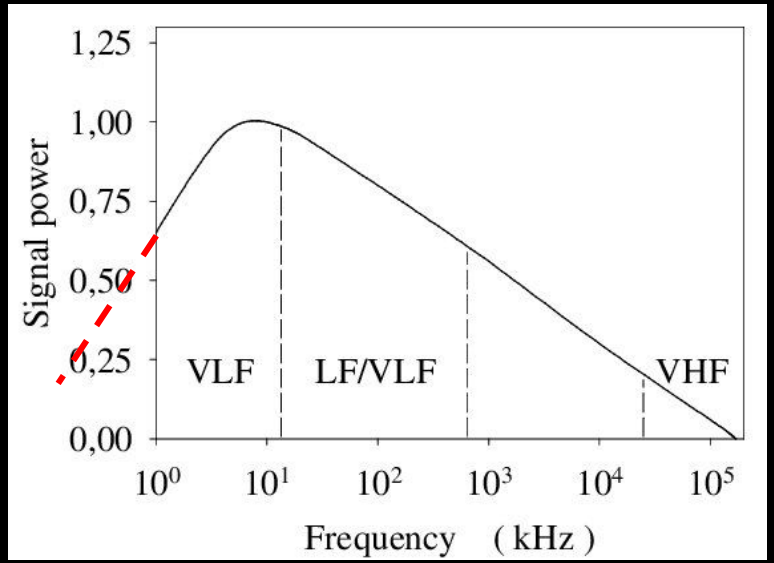

(Cummins et al., 2000)

EM hullámok csillapítása

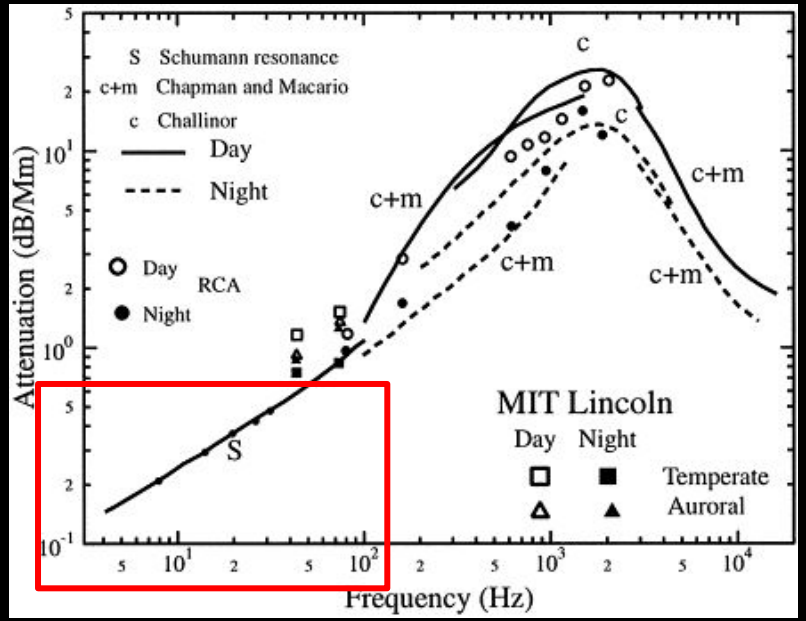

(Barr et al., 2000)

Föld-ionoszféra hullámvezető

Földet megkerülő terjedés

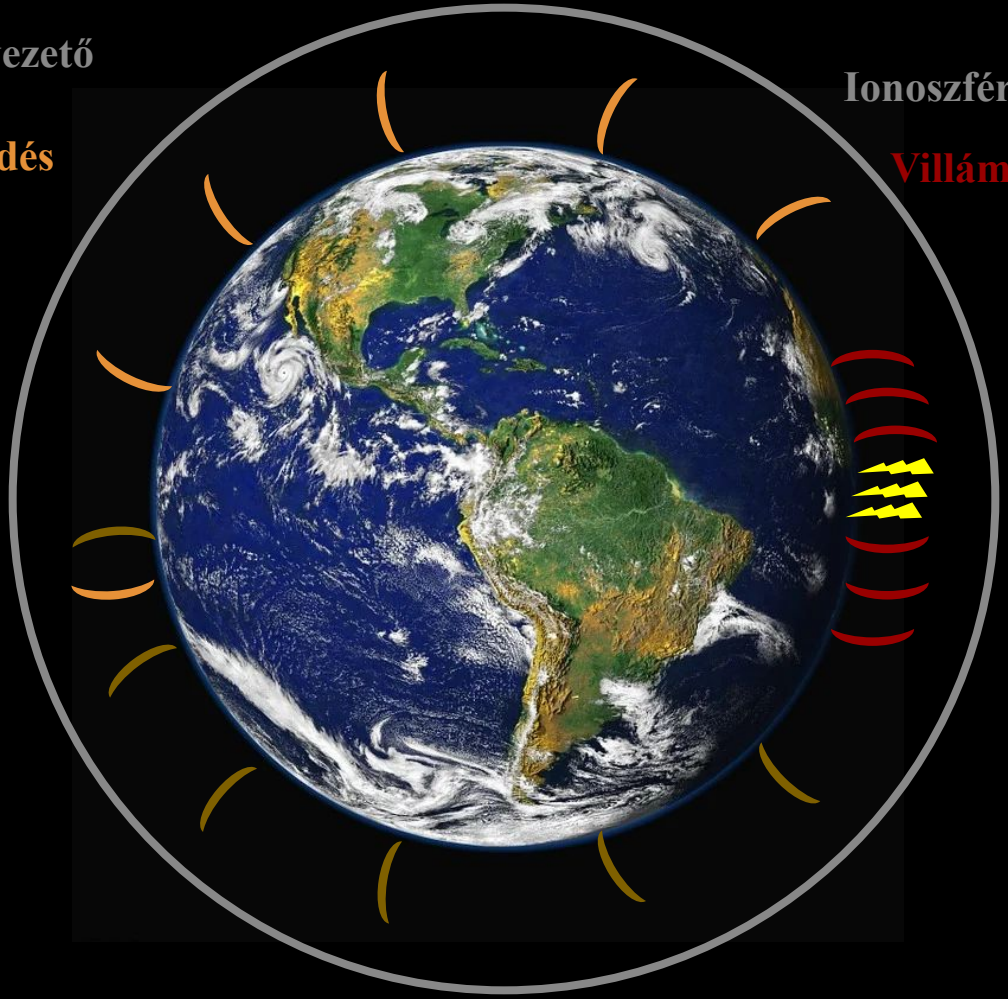

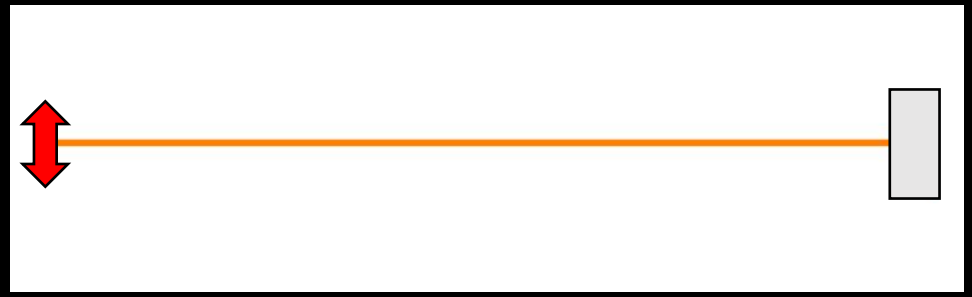

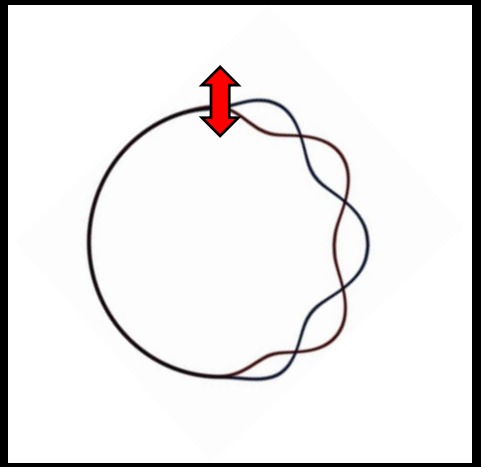

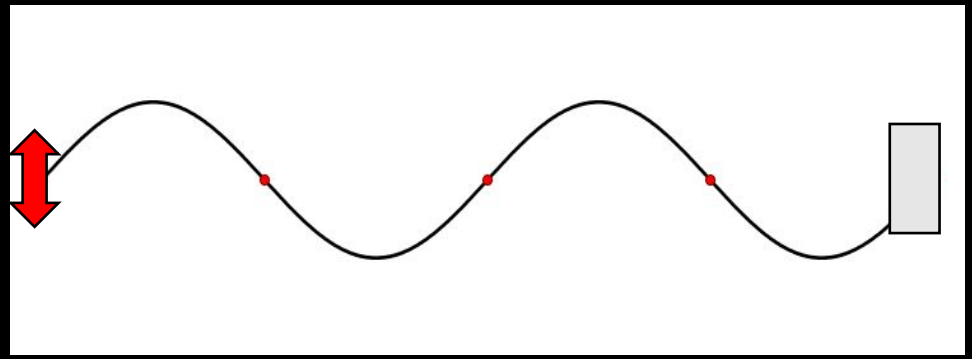

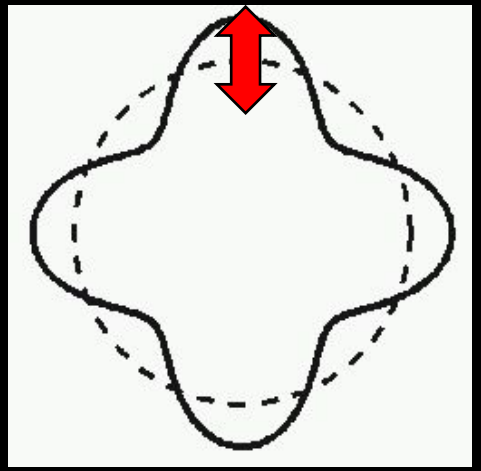

(NASA)

Schumann-rezonancia (SR)

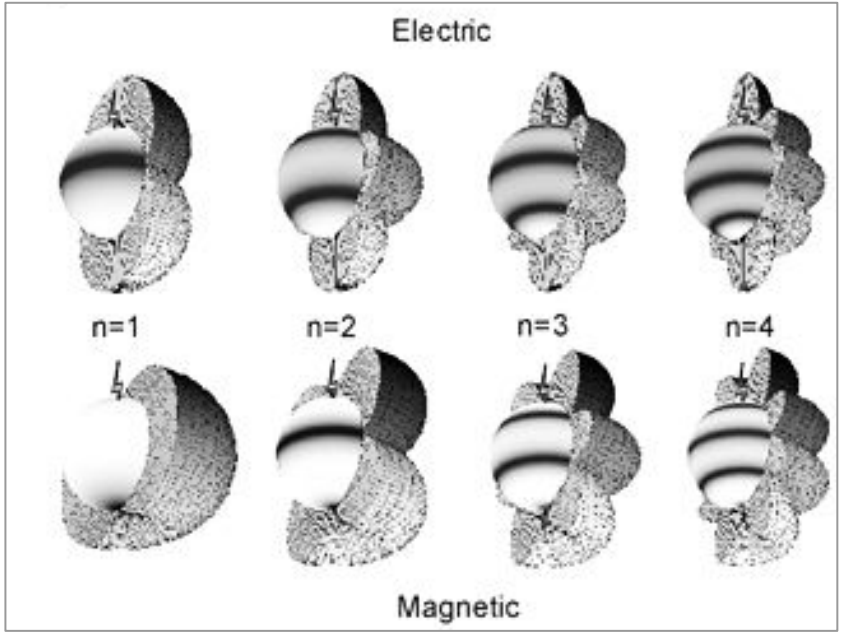

SR módusok térbeli szerkezete (Sentman, 1995)

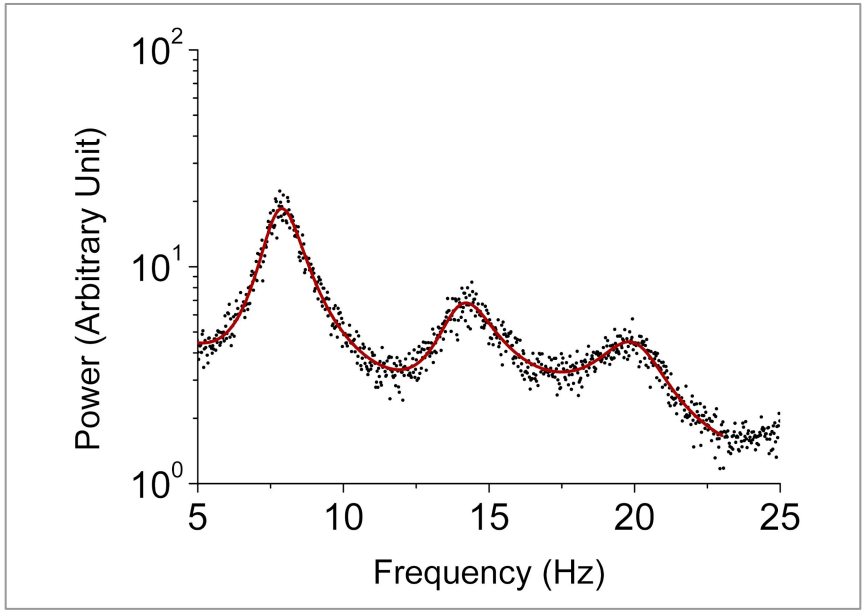

Mért SR spektrum

Schumann-rezonancia (SR)

$$f_1 \approx 10.04\ Hz$$

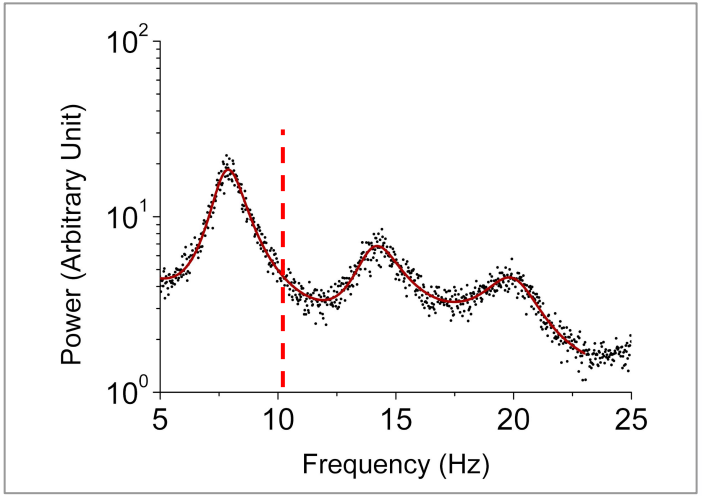

$$f_n = \frac{c}{2\pi R_E}\sqrt{n(n+1))}$$

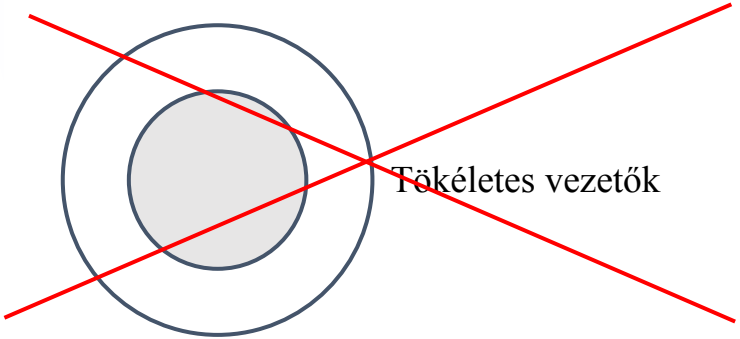

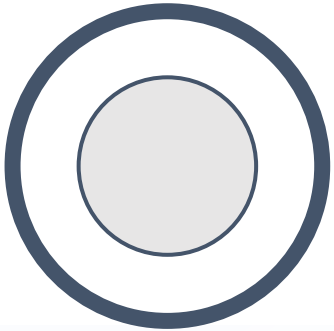

$$v_{ph} \approx 0.8c$$

$$f_1 \approx 8\ Hz$$

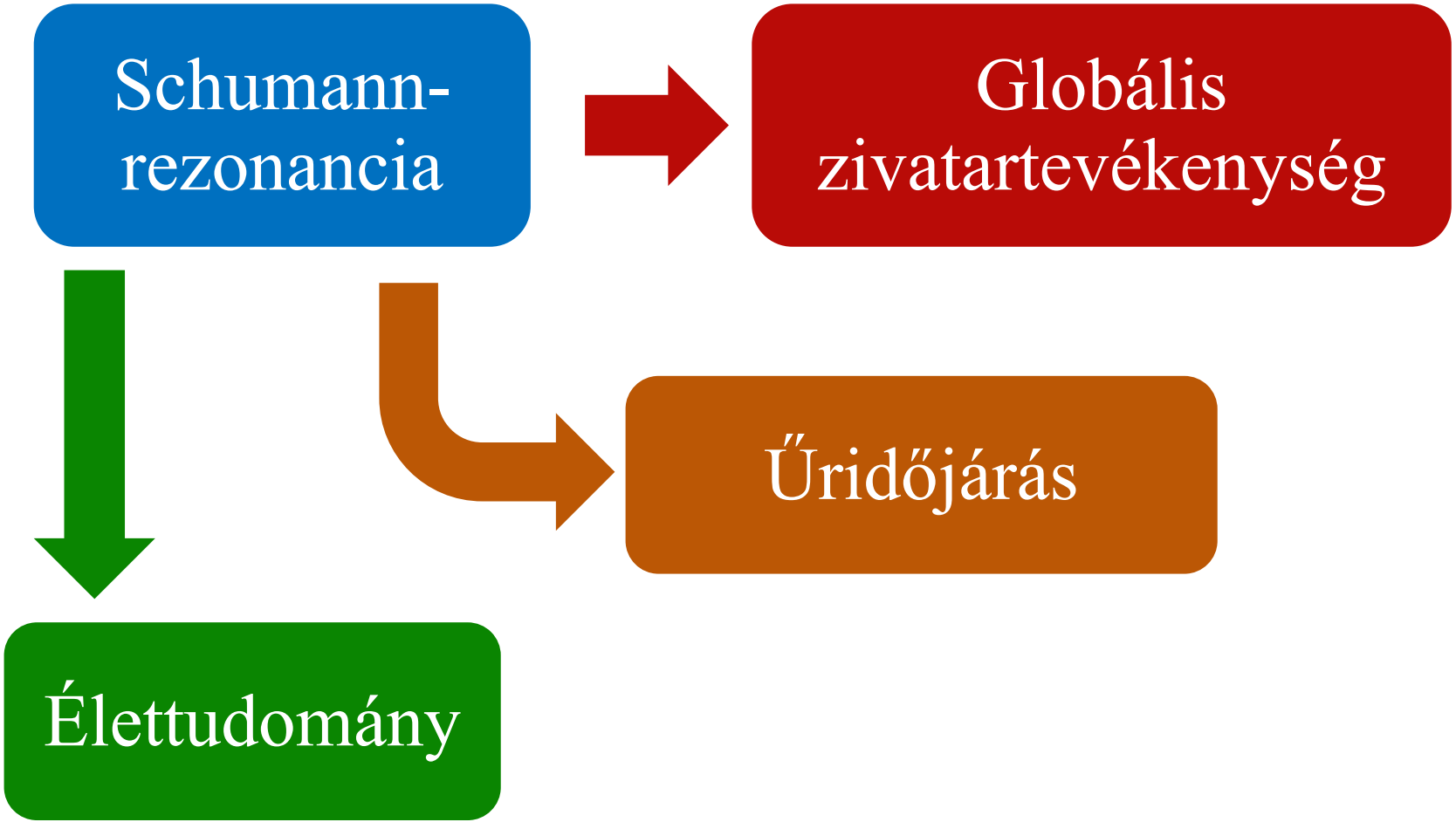
Schumann-rezonancia
Globális zivatartevékenység
Űridőjárás
Élettudomány

Schumann-rezonancia

Globális zivatartevékenység

- Globális zivatartevékenység invertálása
- ENSO vizsgálata

Űridőjárás

Élettudomány

Globális zivatartevékenység

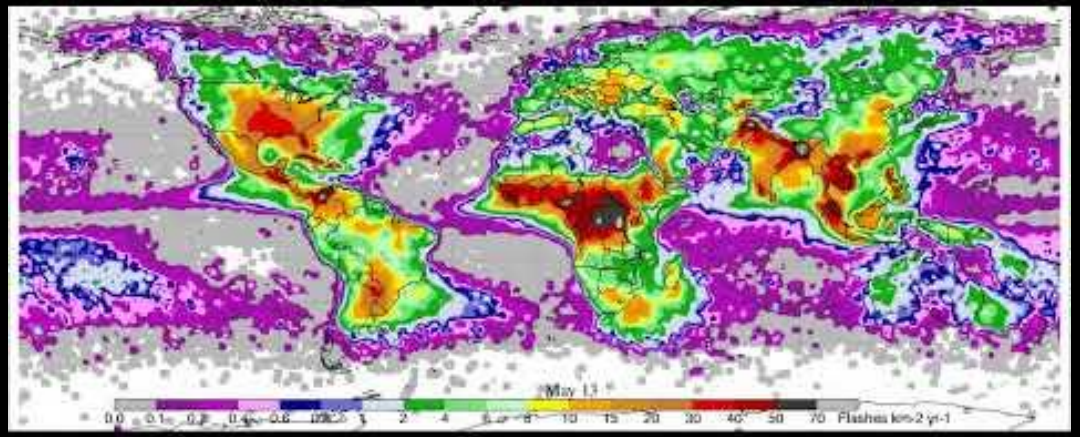

TRMM LIS/OTD High Resolution Annual Climatology (HRAC)

Jelenleg elérhető technológiák

Műholdas észlelések

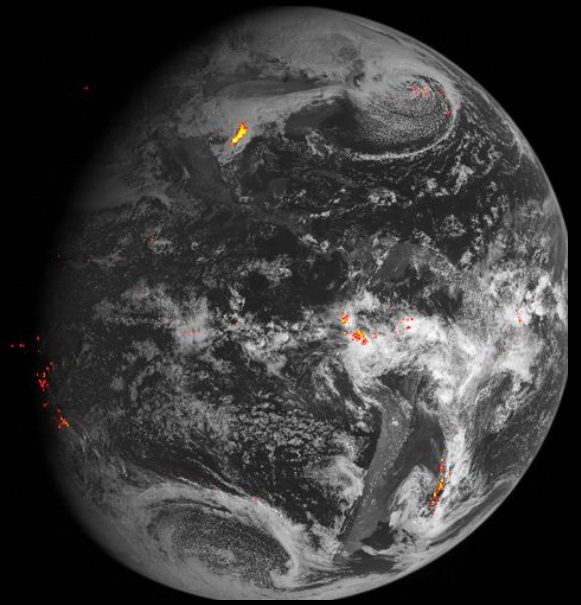

(NASA)

Földi telepítésű (VLF) hálózatok

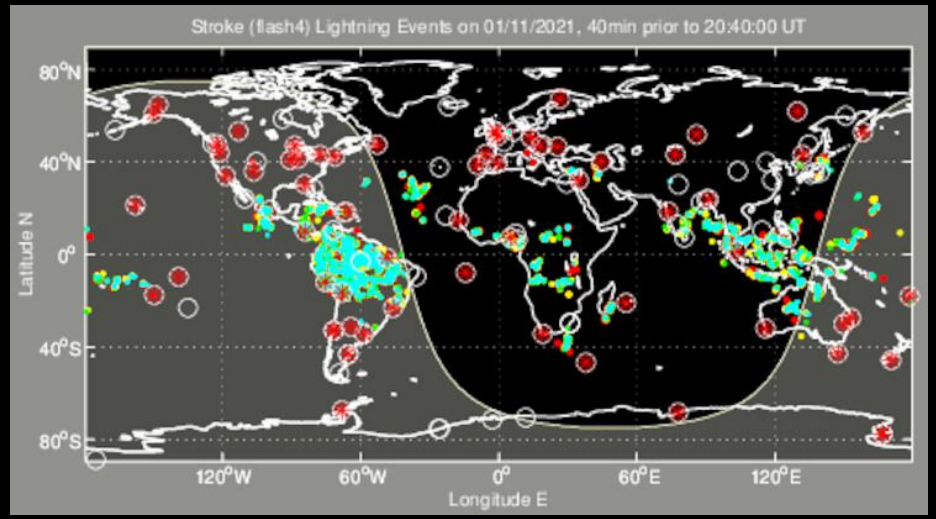

(wwlln.net)

Motiváció

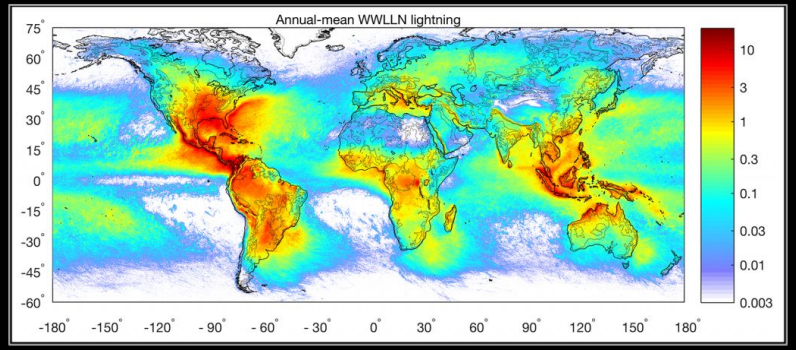

(Aich et al., 2018)

- **A globális zivatartevékenység klimatológiai célú vizsgálata jelenleg akadályokba ütközik** az elérhető technológiák korlátozott detektálási hatékonysága miatt.
- Az elérhető technológiák nem teszik lehetővé a globális zivatartevékenység **kontinentális skálán** történő vizsgálatát (például a napi időskálán).
- A csoportunk egy új, költséghatékony eljárást javasol a globális zivatartevékenység intenzitásának és térbeli eloszlásának meghatározására: **Schumann-rezonancia mérések invertálását**.

Motiváció II.

Globális légkörzés

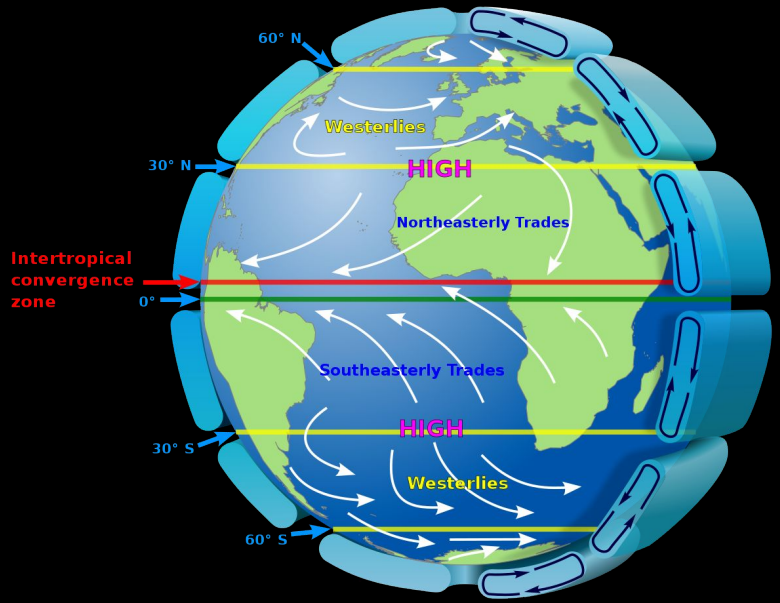

(Wikipedia)

Felső troposzféra vízgőztartalma

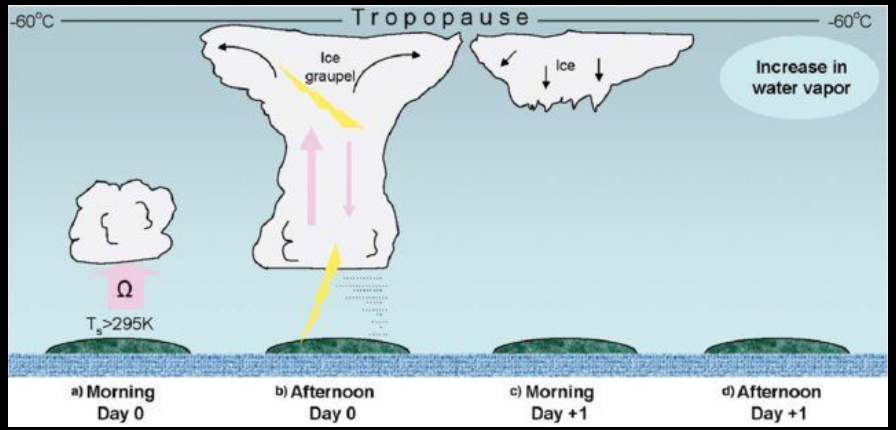

(Price and Asfur, 2006)

Alapvető koncepció: (geofizikai) inverzió

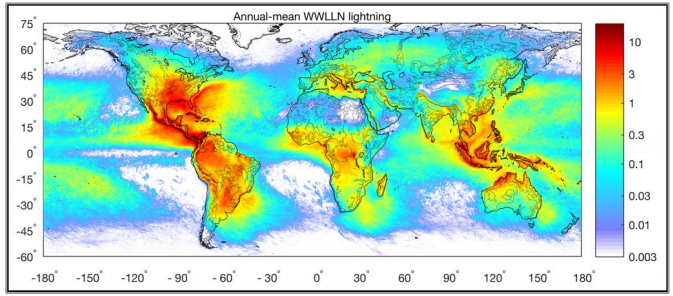

(Aich et al., 2018)

Előre modellezés

Inverz modellezés

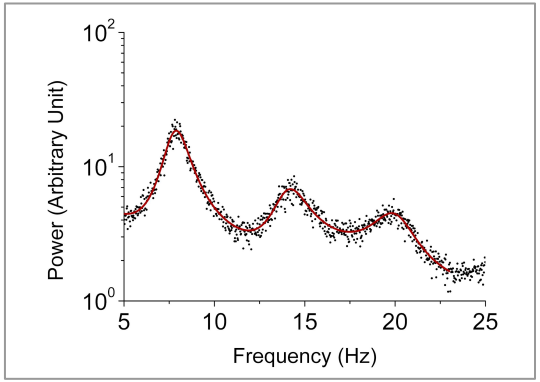

- A mi megközelítésünk a villámtevékenység intenzitását egy **vertikális töltésmomentum-változás (TMV)** alapú mennyiséggel jellemzi, C^2km^2/s mértékegységgel.
- A zivatarok belsejét vertikálisan szétválasztott töltött rétegek alkotják, mivel a jég alapú töltésszétválasztást is alapvetően **vertikális irányú folyamatok** hozzák létre (gravitáció, feláramlás). Ebből következik, hogy lényegében **minden villámkisülés**nek (CC, CG, IC) van vertikális töltésmomentum-változása, és ezért garantáltan **hozzájárul a világszerte mérhető ELF intenzitáshoz**.

Forrástag

- A villámok által kisugárzott EM tér a teljes átáramlott töltésmennyiség és a csatorna vertikális hosszának szorzatával, tehát a forrás vertikális töltésmomentum-változásával (TMV) arányos (Qds). Mivel a tér a TMV-vel arányos, **az energia a TMV négyzetével**.
- A mért tér több, **időben átlapolódó forrás** EM terének összegeként áll elő.
- Energia helyett **teljesítmény → C^2km^2/s**

Q-vihar/SR-tranziens

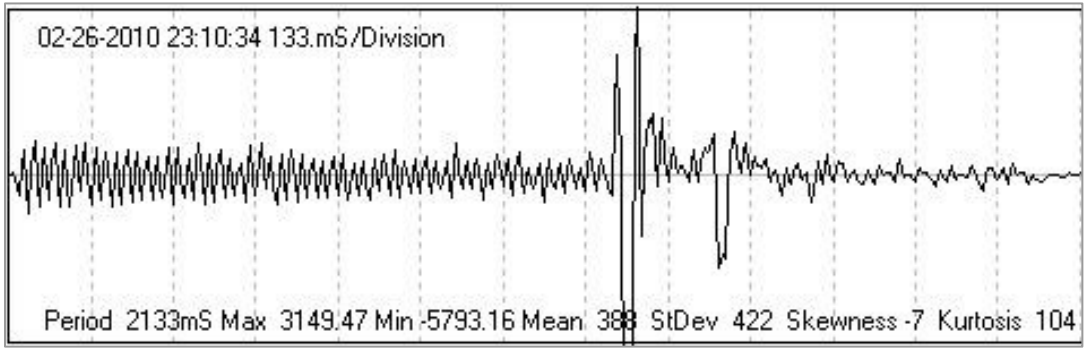

$$f_s \sim 100\ Hz$$

$$f_{lightning} \sim 50 - 100\ Hz$$

Előzetes eredmény

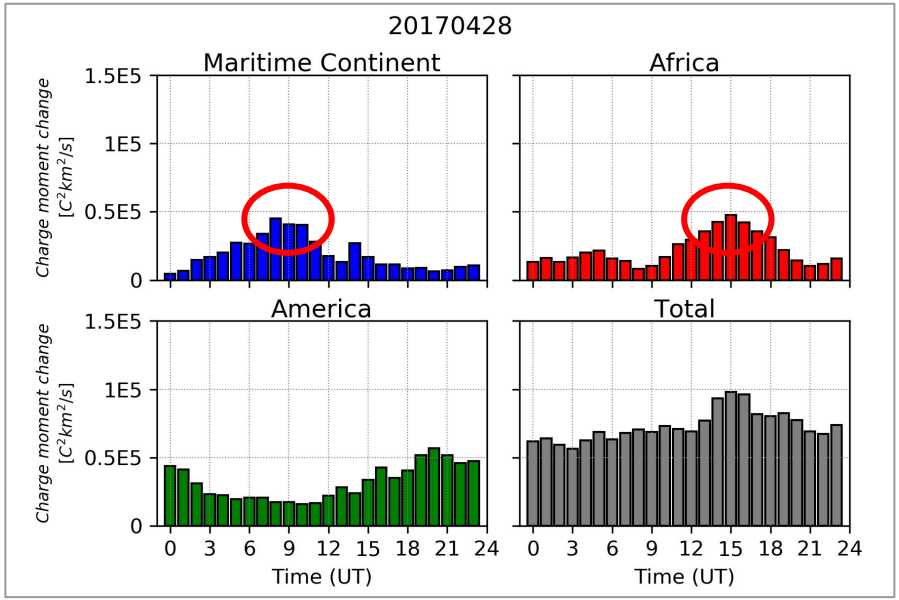

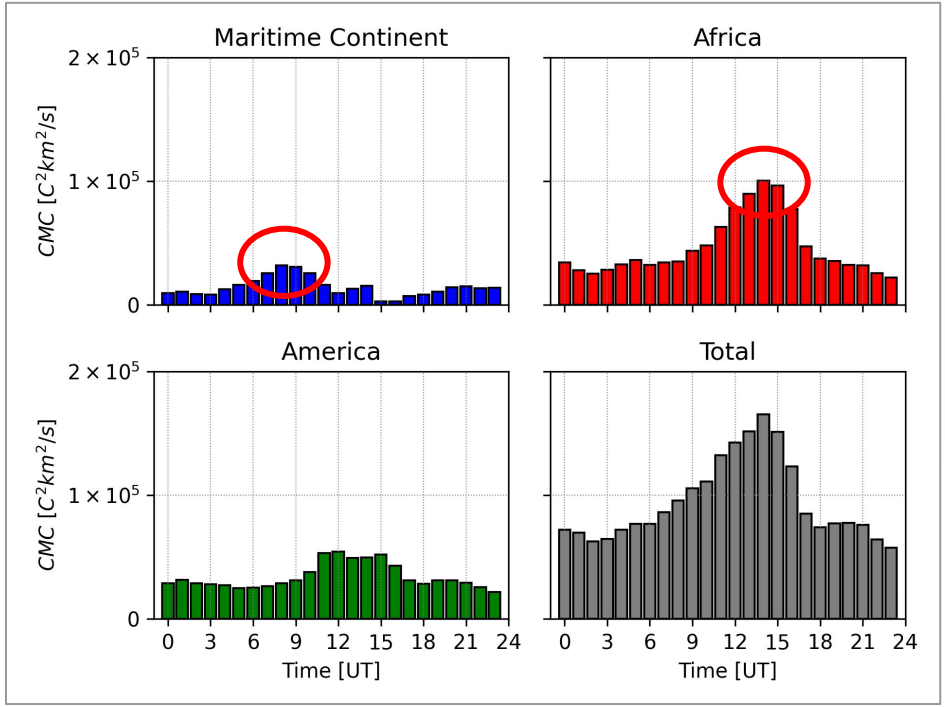

Schumann-rezonancia

Globális zivatartevékenység

- Globális zivatartevékenység invertálása
- ENSO vizsgálata

Űridőjárás

Élettudomány

El Niño–Southern Oscillation (ENSO)

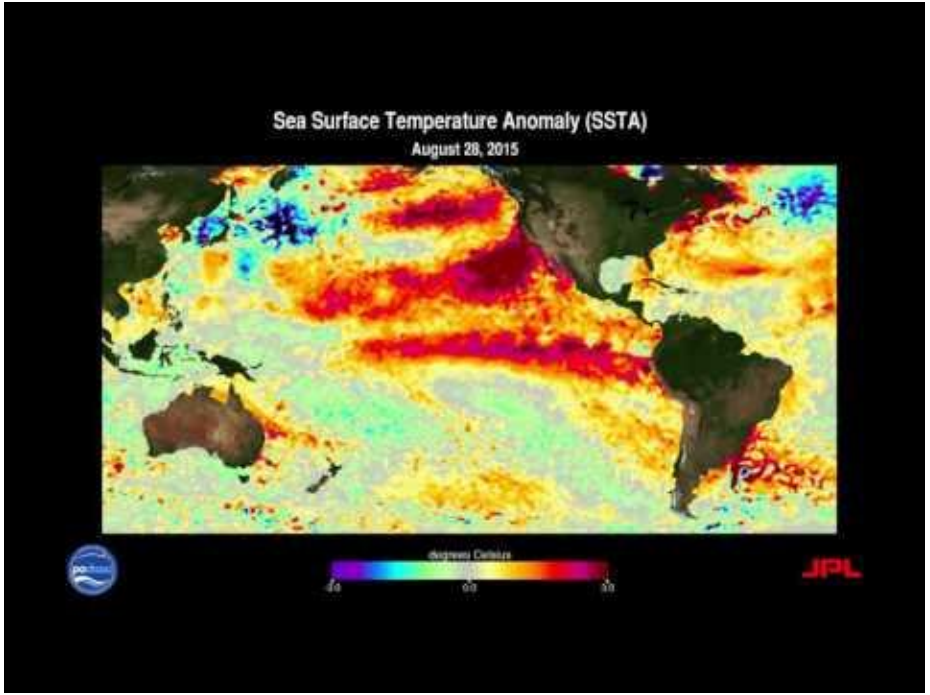

2015-2016 ENSO Felszíni hőmérséklet anomáliák (NASA JPL PODAAC)

- Az ENSO egy szabálytalanul ismétlődő, több éves periódusú oszcilláció egy **hideg (La Niña)** és egy **meleg (El Niño)** fázis között.
- Mindkét ENSO fázis világszerte érezteti hatását, de **a meleg El Niño periódusokhoz drasztikusabb változások tartoznak**, például erős esőzések vagy szélsőséges szárazságok a trópusi és a szubtrópusi régiókban.

A globális zivatartevékenység és az ENSO

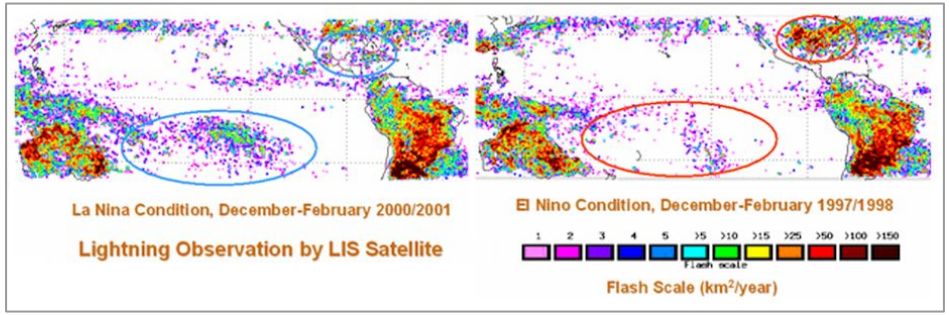

(Sátori et al., 2009)

- **A szárazföldek villámtevékenysége jellemzően növekszik a meleg ENSO fázis alatt**, főleg Délkelet-Ázsiában és Indiában (Sátori et al., 2009).
- Számos korábbi publikáció vizsgálta az ENSO–villámtevékenység kapcsolatot, de ezek a munkák **szinte csak és kizárólag a hideg és a meleg fázisokra koncentráltak**, és nem vizsgálták az átmeneti időszakokat.
- Williams, E., Bozóki, T., Sátori, G., et al. (2021). **Evolution of global lightning in the transition from cold to warm phase preceding two super El Niño events**. *Journal of Geophysical Research: Atmospheres.*

„Szuper” El niño események

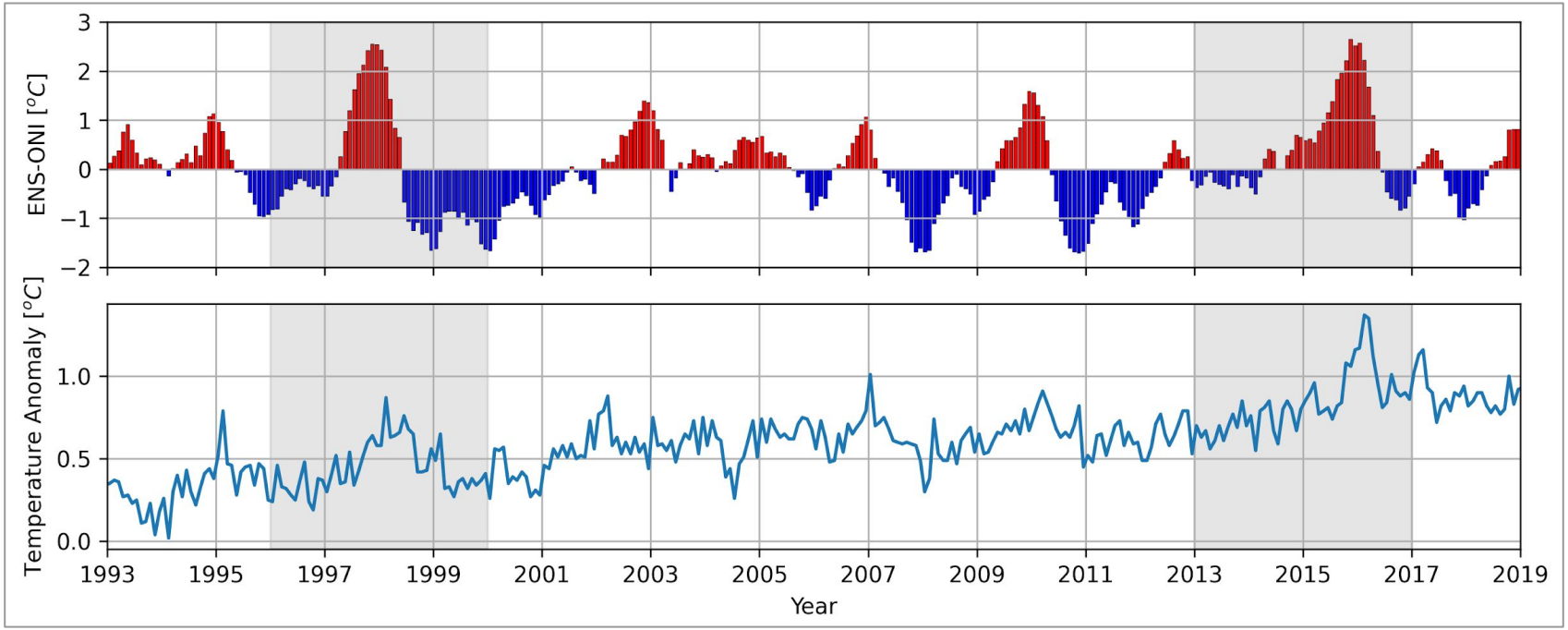

Az elmúlt negyed évszázad **két legerősebb El Niño eseményét vizsgáltuk** (1997/98 és 2015/16), melyeket gyakran „szuper” El Niño eseményeknek neveznek.

SR intenzitás adatok értelmezése

Mágneses mérések (pl. Hornsund, Spitzbergák)

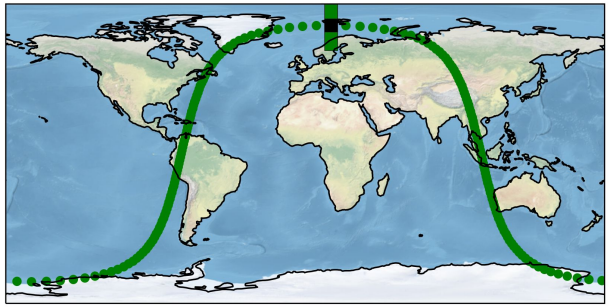

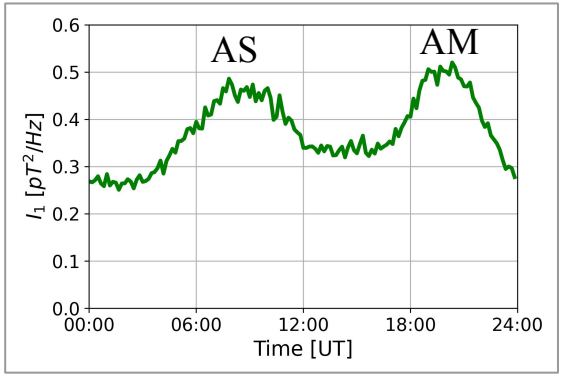

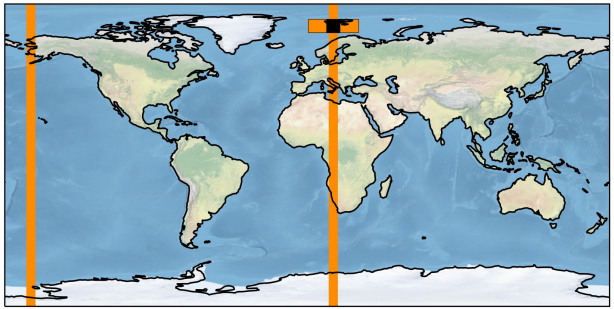

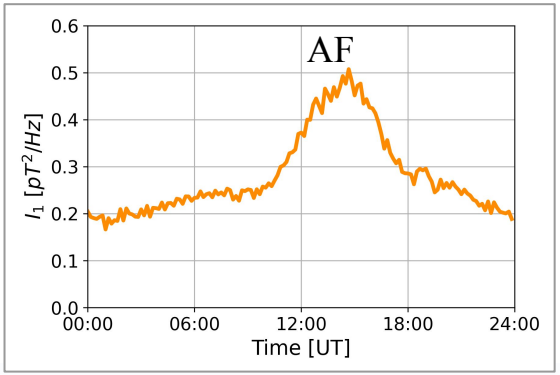

- A globális zivatartevékenység alapvetően **három szárazföldi, egyenlítői régió**ra koncentrálódik (Afrika, Amerika, Ázsia).
- A zivatartevékenység legaktívabb időszaka helyi időben délután van, így a három nagy egyenlítői „kéményrégió” aktiválódása **világidőben elkülönül**.

2015/16 „szuper” El Niño esemény

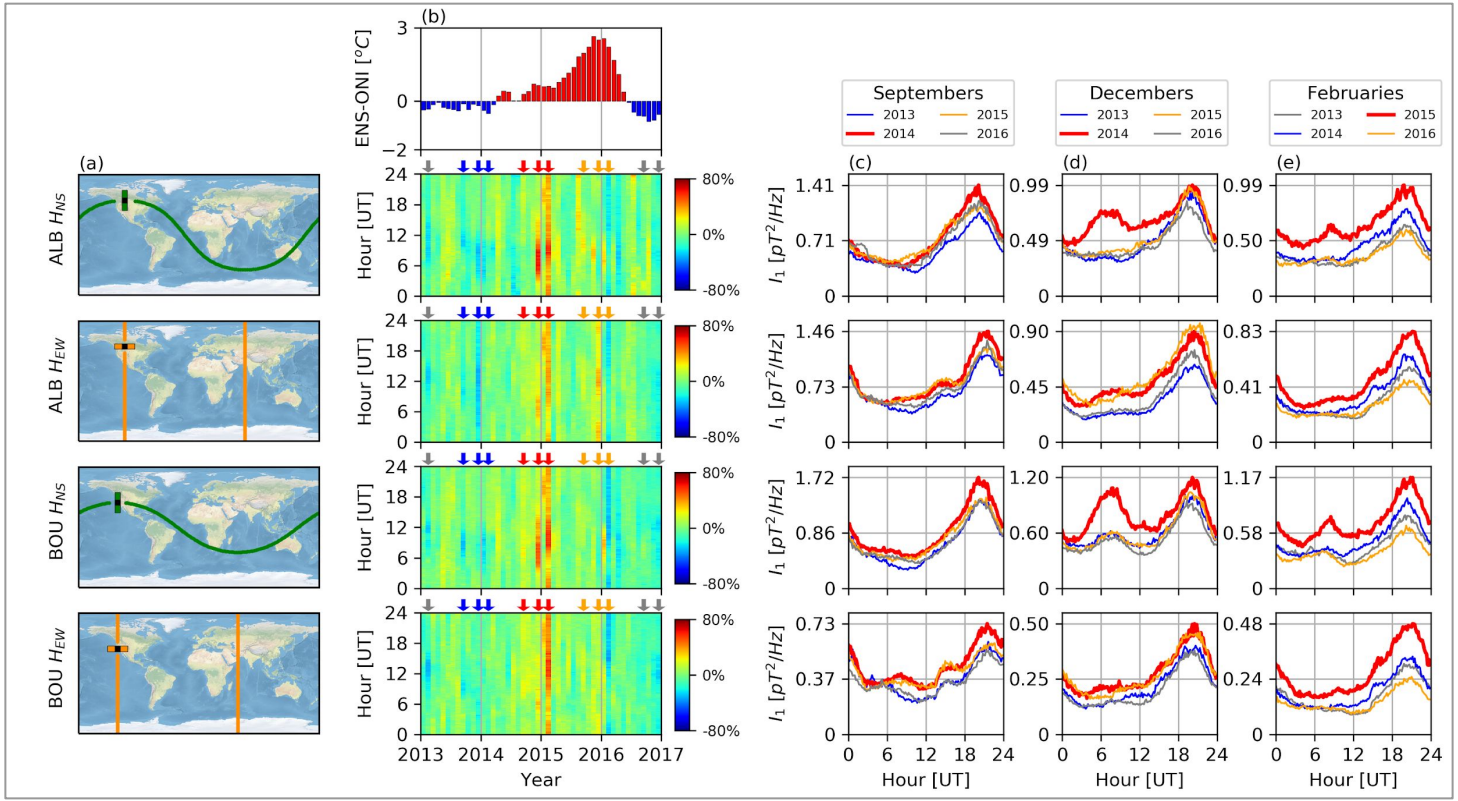

2015/16 „szuper” El Niño esemény

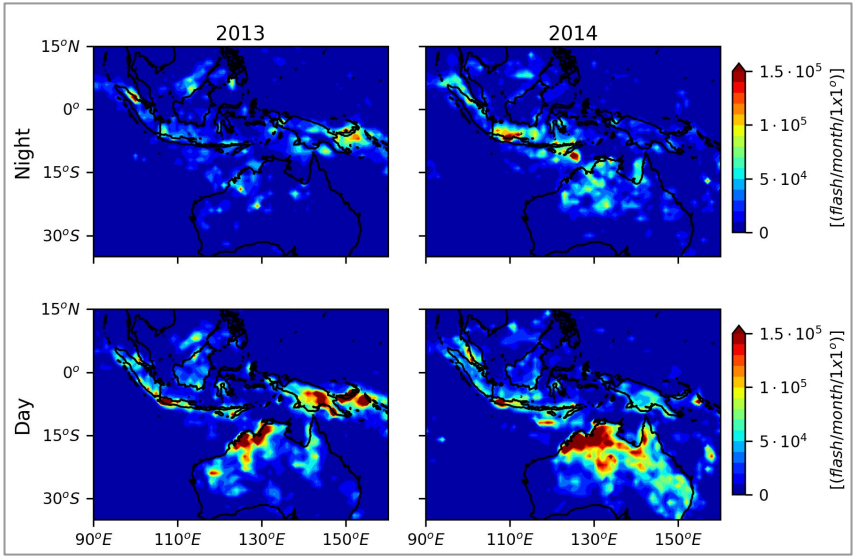

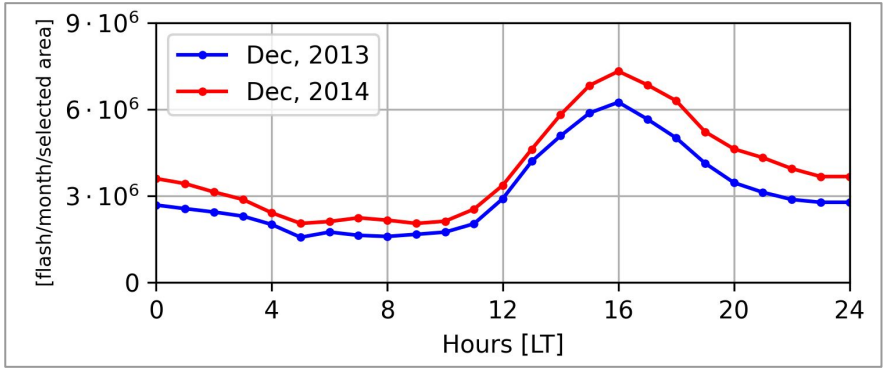

A WWLLN hálózat átlagosan ~**25%-os növekedés**t észlelt a villámok számában 2013 és 2014 Decembere között.

„Szuper” El Niño események előrejelzése?

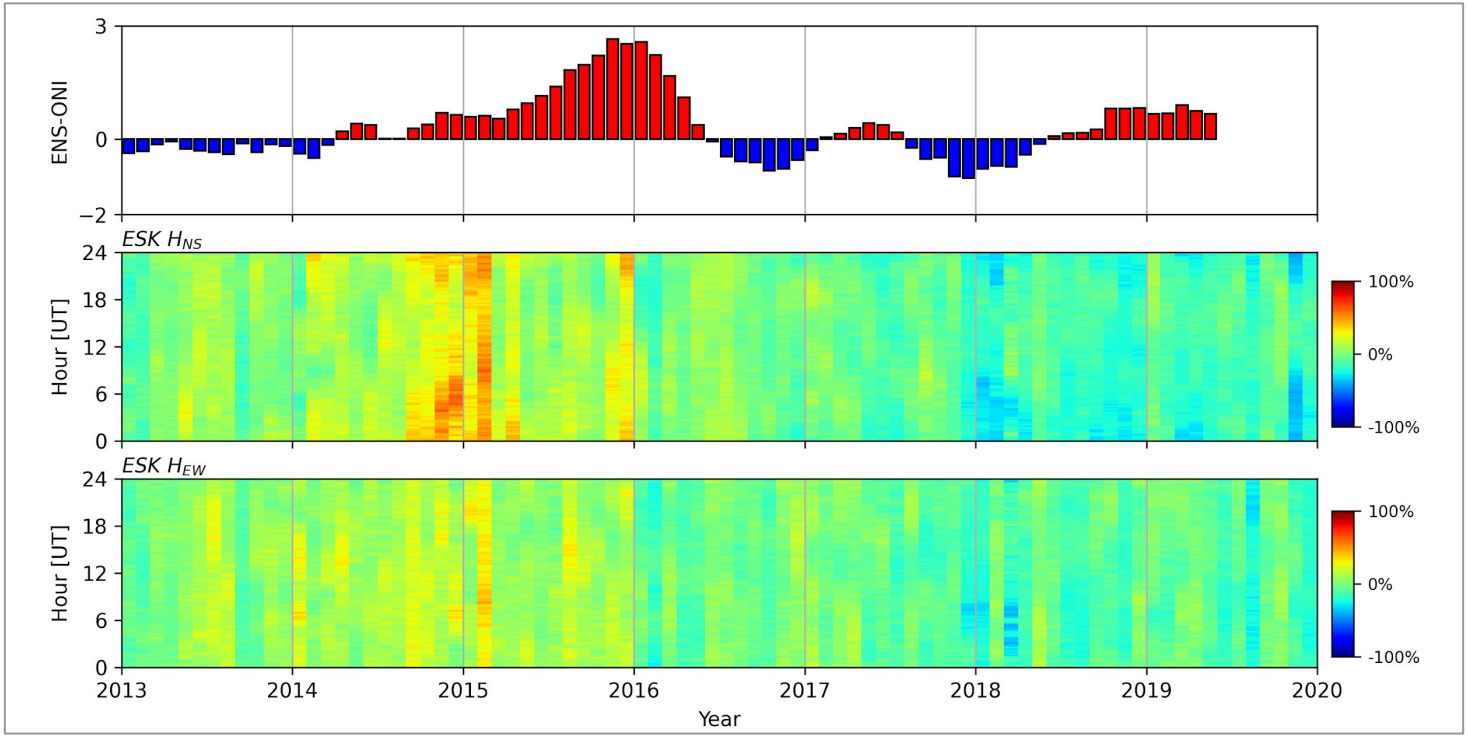

Hosszabb időskálán is egyedi SR intenzitásnövekedés **az átmeneti időszakban**.

Összefoglaló

- ➢ Globális zivatartevékenység invertálása
- ➢ ENSO vizsgálata

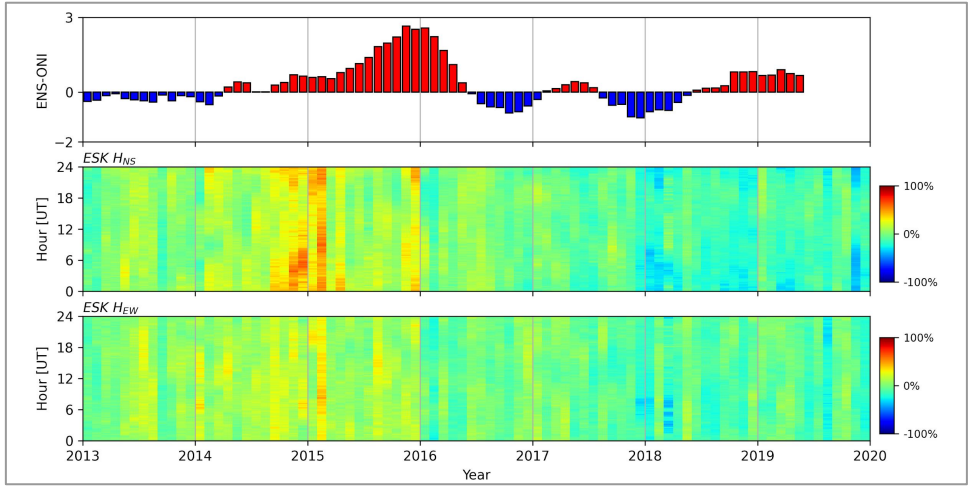

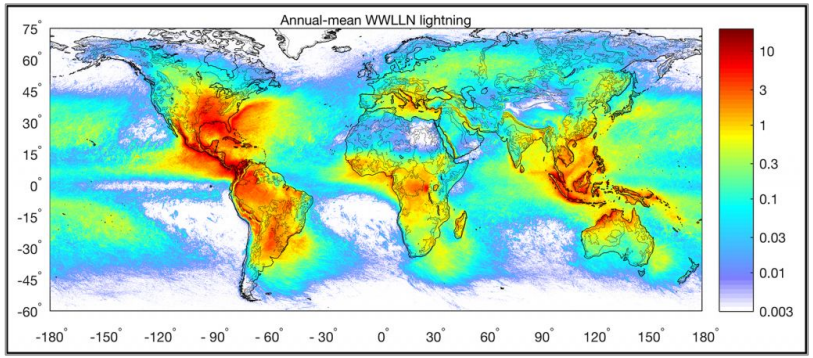

Előre modellezés

Inverz modellezés

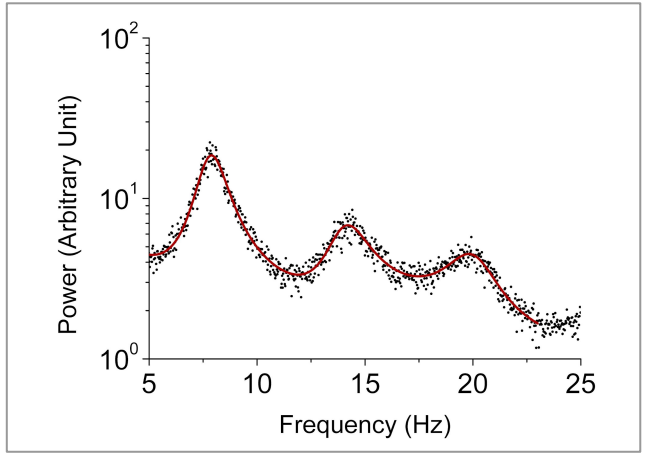

Köszönöm szépen a figyelmet!

Kiemelt köszönet:
Dr. Sátori Gabriella
(témavezető)
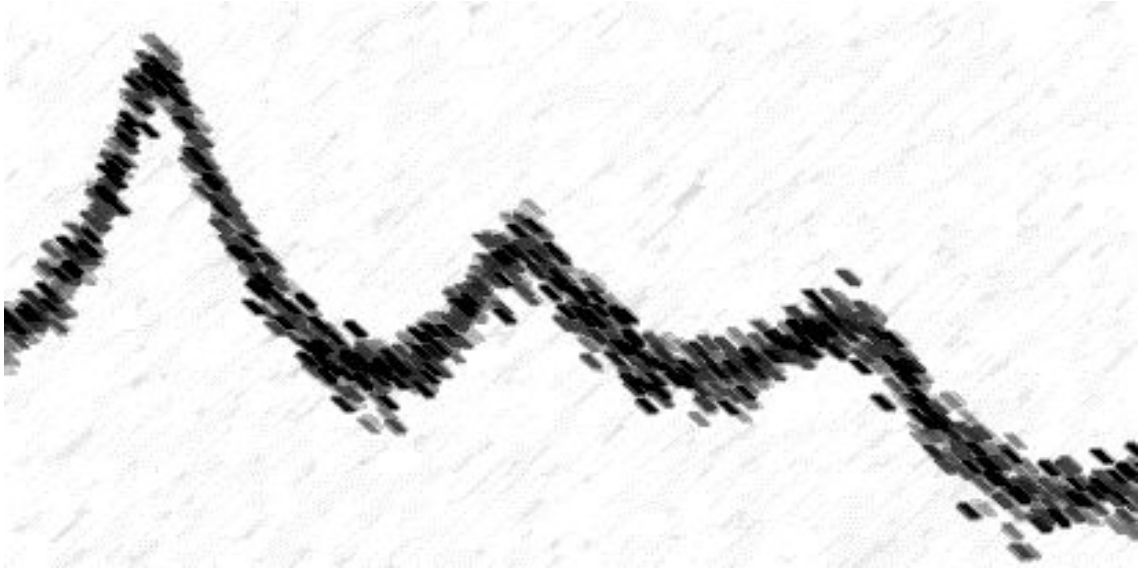
Kapcsolat:
bozoki.tamas@epss.hu